

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF STUDYING THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Abdujamilov Saidjahon Otavullakhon ugli¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

Constitution,
pedagogy,
behavior,
psychology,
crime, offense,
law, family,
society,
deviant behavior,
worldview

ABSTRACT

This article is about teaching the Constitution of the Republic of Uzbekistan to a certain extent in adolescents and young adults and building knowledge and skills on the pedagogical and psychological aspects of our constitution. Every citizen of the Republic of Uzbekistan must know his rights and duties adequately. In this article, we will focus on the pedagogical and psychological aspects of our Constitution. You will find out why we call the constitution the "Encyclopedia of Our Happiness."

2181-2675/© 2021 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.5735590

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Student of the Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ИЗУЧЕНИЯ КОНСТИТУЦИИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

Конституция,
педагогика,
поведение,
психология,
преступление,
правонарушение
закон, семья,
общество,
девиантное поведение,
мировоззрение

АННОТАЦИЯ

Эта статья посвящена изучению Конституции Республики Узбекистан в определенной степени среди подростков и молодых людей и формированию знаний и навыков по педагогическим и психологическим аспектам нашей конституции. Каждый гражданин Республики Узбекистан должен адекватно знать свои права и обязанности. В этой статье мы сосредоточимся на педагогических и психологических аспектах нашей Конституции. Вы узнаете, почему мы называем конституцию «Энциклопедией нашего счастья».

О‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASINI O‘RGANISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

KALIT SO‘ZLAR:

Konstitutsiya,
pedagogika,
xulq-atvor,
psixologiya,
jinoyat,
qonunbuzarlik,
huquq, oila, jamiyat,
deviant-xulq atvor,
dunyoqarash

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini ma‘lum miqdorda o‘spirin va o‘smir yoshidagi bolalarda o‘qitish va konstitutsiyamizning pedagogik va psixologik jihatlarini xususida bilim va ko‘nikmalar yuzaga keltirish haqida. Har bir O‘zbekiston Respublikasi fuqarosi o‘z huquq va burchlarini yetarli darajada bilishi lozim. Bu maqolamizda biz Konstitutsiyamizning pedagogik va psixologik jihatlariga to‘xtalamiz. Nima uchun konstitutsiyani biz “Baxtimiz qomusi” deb atashimizni bilib olasiz.

Jannatmakon yurtimiz istiqbolga erishganiga chorak asrdan ko‘p muddat bo‘ldi. Dunyo hamjamiyati rivojida ushbu muddat ko‘p hisoblanmasa ham, biz yoshlar hozirgi kunga kelib dunyoga O‘zbekiston degan davlatning borligini ham ilmiy ham sport ham san‘at jihatlarni tanitishga muvaffaq bo‘lmoqdamiz.

Yoshlarimiz orasida huquqiy savodxonlik darajasi yuqorida darajada deya olmaymiz. Shu sababdan kelajagimiz poydevorlari bo‘lgan yoshlarimizga maktab davridanoq pedagoglarimiz tomonidan konstitutsion huquqlari to‘g‘risida ko‘proq ma‘lumotlar berib borishlari lozim deb o‘ylayman. Shaxsni tarbiyalash, o‘qitish va shakllantirish pedagogning asosiy funksiyalaridan biri sanaladi. Shaxsni tarbiyalash pedagogdagi asosiy tushuncha bo‘lib, oila va jamiyatning barkamol shaxsni shakllantirishga yo‘naltirilgan birgalikdagi faoliyatini anglatadi. Inson va uni shakllantirishga doir fan sifatida pedagogika falsafa, etika, estetika, madaniyatshunoslik, psixologiya, iqtisodiyot, siyosatshunoslik, demografika, tarix, adabiyot, tibbiyot, matematika va boshqa fanlar bilan uzviy bog‘liq. Pedagogika bilan psixologiyaga doir yetarli bilim o‘qituvchidan talab etiladigan asosiy majburiyat darajasiga ko‘tarilsagina o‘quvchilar saviyasi ham sezilarli darajada ko‘tarilishiga guvoh bo‘lishimiz mumkin. Deviant xulq-atvorining etakchi xususiyatlaridan biri uning zararlanishidir (zarar, halokat), bu esa oz

navbatida boshqalarga yoki oz-oziga qarshi qaratilgan tajovuz natijasida hosil boladi. Shubhasiz, har qanday xatti-harakatlardagi xatti-harakatlarning har qanday turdagi xatti-harakatlari kuzatiladi va alohida e'tiborga loyiqdir.

Keng psixologik nuqtai nazardan, agressiya boshqalarni boysundirishga yoki ularni hukmron qilishga qaratilgan haqiqiy xulq-atvorda yoki xayolotda namoyon bolgan tendentsiya (aspiratsiya) sifatida tavsiflanadi (9). Bu tendentsiya universaldir va "agressiya" atamasi neytral ma'noga ega. Odatda agressiya tabiatda mudofaa qiladi va omon qolish uchun xizmat qiladi. U shuningdek, shaxsning faoliyat manbai bolib xizmat qiladi. Keng ma'noda zoravonlik yoki buzgunchi harakatlar tomonidan qollab-quvvatlanmaydigan tajovuz huquqiy me'yorlar bilan tartibga solinmagan, garchi u diniy va axloqiy me'yorlar nuqtai nazaridan tasdiqlanmasa.

Lotin tilidan tarjima qilingan "tajovuz" (aggression) hujumni anglatadi. Ushbu salbiy qiymat keng tarqalgan. Ayni paytda agressiya kopincha salbiy his-tuygular (masalan, gazab), salbiy motivlar (zararli bolish istagi), salbiy munosabatlar (masalan, irqiy notogri xulosalar) va oxirgi marta halokatli harakatlar bilan aniqlanadi.

Odatda ijtimoiy organishning asosiy tamoyillariga asoslanib, E. Donnerstein, S. Prentice-Dann, L.Vilson va boshqa olimlar dushmanlik harakatlarini jamoatchilikni kutish yoki jazolash qorquvi bilan bartaraf etish mumkin deb hisoblaydilar. Bu xavfni kamaytiradigan narsa tajovuzni ketkazadi. Ushbu shartlardan biri E. Donnershteyn, xususan, da'vo qilingan jabrlanuvchi bilan aloqada maxfiylikni korib chiqadi.

Agressivlik darajasini va uning namoyon bolish xususiyatlarini ta'sir qiluvchi ichki omillar orasida olimlar genetik sababni aniqlaydilar. Alfimova M.V. va Trubnikov V.I. ikkilamchi va oilaviy tadqiqotlar genetik omillar tufayli agressivlikdagi individual farqlarning deyarli (deyarli 50%) ekanligini korsatishi mumkin. Ayrim psixologik xususiyatlardagi farqlarga ta'sir qiluvchi genlar turli xil tajovuzkor xatti-harakatlar va muayyan temperament belgilari uchun umumiydir (emotsionallik va impulsivlik).

Hozirgi kunda maktab yoshidagi bolalar tomonidan sodir etilayotgan asosiy jinoyatlar quyidagilar: o'g'rilik, talonchilik, shaxsiyatga tegish, tegajog'lik, haqorat. Ichki ishlar vazirining o'rinbosari Aziz Ikromovning aytishicha, 2020-yilda sodir etilgan har to'rtinchi jinoyat (14378 ta yoki 23,2%) yoshlar tomonidan sodir etilgan. Shundan 4052 nafari ish bilan band bo'lmagan yoshlardir. Yuqorida ko'rsatilgan holatlarni kamaytish uchun sinf rahbarlari va boshqa fan o'qituvchilari tomonidan profilaktika ishlarini doimiy tarzda olib borishi lozim. O'smir yoshida uydan chiqib ketish, daydilik qilish, maktabga bormaslik yoki ta'lim olishdan bosh tortish, tajovuzkor axloq, promiskuitet (tartibsiz jinsiy aloqa), graffiti (devorga uyatsiz xaraktyerdagi rasmlar chizish va yozuvlar yozish), submadaniy deviatsiyalar (slyeng, shramlash, tatuirovkalar) birmuncha tarqalgan. Bolalarda esa uydan qochib ketish, daydilik, maktabga bormaslik, tajovuzkor axloq, qiybat qilish, yolqon, o'g'rilik, ta'magirlik (tilanchilik) kabi ko'rinishlarda uchraydi. Asotsial axloqning chegaralari, ayniqsa, o'zgaruvchan, chunki u boshqa axloqiy deviatsiyalardan ko'ra madaniyat va vaqtning ta'siri ostidadir. Autodestruktiv (o'z-o'zini parchalovchi axloq) bu tibbiy va psixologik meyorlardan og'ishgan, shaxsning rivojlanishi hamda umuman o'ziga xavf soluvchi axloq. O'z-o'zini parchalovchi axloq

zamonaviy dunyoda quyidagi asosiy shakllarda yuzaga chiqadi: suitsidal axloq, ozuqaga muhtojlik, kimyoviy moddalarga muhtojlik (psixofaol moddalarni iste'mol qilish), fanatik axloq (masalan, destruktiv-diniy madaniyatga tortilish), autik axloq, hayot uchun aniq ko`rinib xatarli faoliyat (sportning ekstremal turlari, avtomobilda yurganda tezlikni o`ta oshirish va boshqalar). O`smir yoshda autodestruktiv axloqning xususiyati (avvalgi shakliga o`xshash) uning guruhli qadriyatlar bilan bilvosita bogliqligi hisoblanadi. Bolalar tajovuzkor xatti-harakatlar modelini, asosan, ota-onadan yoki ota-onalarni almashtirishdan, ya'ni oilada bolgan kishilardan modellarga ega bolishadi. Bolalarning tajovuzkor xatti-harakati ularning uyda tajovuzkor namoyon bolishi bilan bogliqligiga bogliq. Shuningdek, tengdoshlari bilan oynab, tajovuzkor xatti-harakatlarning foydalari haqida bilib, tajovuzni organishadi. Bundan tashqari, tajovuzni organishning yana bir manbai ommaviy axborot vositalarida yangiliklar, zamonaviy murakkabliklar, urushlar yoki urushlarga bogliq bolgan zamonaviy filmlar kabi ramziy misollardir.

Yuqoridagi holatlarga nisbatan "Jinoyat kodeksi" va Konstitutsiyamizda belgilangan qonun-qoidalardan kelib chiqilgan holada qonuniy choralar albatta ko`riladi.

Konstitutsiyamizning 18-moddasida quyidagicha so`z yuritiladi:

"O`zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo`lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e`tiqodi, shaxsi va ijtimoiy kelib chiqishidan qat`iy nazar, qonun oldida tengdirlar.

Imtiyozlar faqat qonun bilan belgilanib qo`yiladi hamda ijtimoiy adolat prinsiplariga mos bo`lishi shart."

Muhtaram prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida so`zlagan nutqida yoshlar xususida so`zlagan nutqi alohida e`tirofqa sazovor.

"Sayyoramizning ertangi kuni, farovonligi farzandlarimiz qanday inson bo`lib kamolga yetishi bilan bog`liq. Bizning asosiy vazifamiz-yoshlarning o`z salohiyatini namoyon qilishi uchun zarur sharoitlar yaratishdan iborat".

Hayotiy muhim huquqiy yo`ldosh bo`lgan konstitutsiyamizni yosh avlodga yetkazishda psixologik yondashuvning ham muhim o`rni mavjud. Negaki yoshlarda psixologik tushunchalarning mavjud bo`lmasligi nafaqat huquqiy jihatga, balki ilmiy jihatlarining oqsashiga olib kelishi mumkin. Katta maktab yoshida ya'ni o`smir va o`spirin yoshidagi o`quvchilar psixikasida ba`zi deviant xulq-atvorlarning namoyon bo`lishi ko`zga tashlana boshlaydi. Xulqiy og`ishuvga moyillik bu yoshning karakterli jihati hisoblanadi. Bu vaqtda maktab psixologlari va pedagog shaxslar o`quvchilarga yomon illatlarning oqibatlarini, jinoyat sodir etiladigan bo`lsa oxiri nimaga olib kelishi mumkinligi haqida ham huquqiy, ham psixologik jihatlar orqali ularga bilim va ko`nikmalar hosil qilishlariga yordam berishlari lozim.

Jamiyatimizning eng muhim bo`g`inlaridan biri bu oila. Oilada tinchlik va totuvlik ta`minlanar ekan, jamiyatda doimiy rivojlanish yuzaga keladi. Bu esa yurtimizni rivojlangan davlatlar qatoriga qo`shilishini tezlashtiruvchi asosiy yo`nalishlardan biri sanaladi. Afsuski, oilalarimizni to`laqonli tinch-totuv deya olmaymiz. Oila muqaddas tushuncha. Aynan oilada

bizning kelajagimiz poydevorlari bo'lgan yoshlarimiz voyaga yetishadi. Shuning uchun hukumatimiz oilalarimiz tinchligini ta'minlash yo'lida kun-u tun mehnat qilishmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOT RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi; 18-modda.
2. Sh.Mirziyoyev "Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi" Toshkent 2017;
3. Shodmonqul Azizov " Shaxs va jamiyat" Toshkent 2010; 87-bet
4. I.M. Hakimova. Deviant xulq-atvor psixologiyasi. // oquv qollanma; Toshkent - 2014; 56-bet.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining, Voyaga yetmaganlar bo'yicha komissiyalar faoliyatini takomillashtirish haqidagi qarori;
6. Umarov B.M. Bolalar va o'smirlarda xulq og'ishining kelib chiqishi va uning oldini olishning ayrim psixologik masalalari. //uslubiy qo'llanma. T. 2008, 94-bet.
7. P.I.Ivanov, M.E.Zufarova "Umumiy psixologiya" Toshkent 2008; 113-bet